

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1940

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
46 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 46
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

FRANCIS BACON

ΔΟΚΙΜΙΑ

ΘΑΝΑΤΟΣ

Οί άνθρωποι φοβούνται τὸ θάνατο καθὼς τὰ παιδιά φοβούνται νὰ πᾶνε στὸ σκοτάδι· κι' ὁ φόβος αὐτὸς μεγαλώνει μὲ τὰ παραμύθια, ὅπως κι' ὁ φυσικὸς φόβος τῶν παιδιῶν. Εἶναι, βέβαια, ἱερὸ καὶ θρησκευτικὸ ν' ἀτενίζουμε τὸ θάνατο σὰ μισθὸ τῶν ἀμαρτιῶν καὶ πέρασμα σ' ἕναν ἄλλο κόσμον· εἶναι, ὅμως, ἀδυναμία νὰ τὸν φοβόμαστε, σὰν ὀφειλῆ πού τὴ χρωστάμε στὴ φύση. Ὡστόσο, στοὺς θρησκευτικοὺς στοχασμοὺς ὑπάρχει καμμιά φορά ἕνα μίγμα ματαιότη-
τας καὶ δεισιδαιμονίας. Θὰ διαβάσατε σὲ κανένα ἀπὸ τ' ἀσκητικὰ βιβλία τῶν καλογῆρων ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει ν' ἀναλογιστεῖ πόσος εἶναι ὁ πόνος ἂν πιεστεῖ ἀπλῶς ἢ βασανιστεῖ ἢ ἄκρη τοῦ δαχτύλου του, κι' ἔτσι νὰ φανταστεῖ τί εἶναι οἱ πόνοι τοῦ θανάτου, ὅταν ὀλόκληρο τὸ κορμὶ φθειρεται καὶ λυώνει· καὶ ὅμως πολλὰς φορὰς ὁ θάνατος ἔρχεται μὲ λιγώτερο πόνον ἀπὸ τὸν πόνον ἐνὸς ἄκρου — γιὰ τὰ ζωτικώτερα ὄργανά μας δὲν εἶναι καὶ τὰ πιὸ εὐαίσθητα· κι' εἶπε καλὰ ἐκεῖνος, πού μίλησε μονάχα σὰ φιλόσοφος καὶ φυσικὸς: *Pompa mortis magis terret quam mors ipsa.* (Ἡ πομπὴ τοῦ θανάτου τρομάζει πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ θάνατο.) Οἱ λυγμοὶ καὶ οἱ σπασμοὶ καὶ τὰ χλωμὰ πρόσωπα κι' οἱ φίλοι πού κλαῖνε καὶ τὰ μαῦρα κι' οἱ ἐπικῆδειες τελετὲς καὶ τὰ παρόμοια, δείχνουν τρομερὸ τὸ θάνατο.

Ἄξιζει νὰ παρατηρήσουμε, ὅτι δὲν ὑπάρχει στὸ μυαλὸ τοῦ ἀνθρώπου πάθος τόσο ἀδύνατο, πού νὰ μὴν ἀντιμετωπίζει καὶ νὰ μὴ νικᾷ τὸ φόβο τοῦ θανάτου· κι' ἔτσι ὁ θάνατος δὲν εἶναι τόσο τρομερὸς ἐχθρὸς, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔχει τόσο τρομεροὺς ἀκολούθους γύρω του, πού μποροῦν νὰ κερδίσουν γι' αὐτὸν τὴ μάχη. Ἡ ἐκδίκηση θριαμβεύει κατὰ τοῦ θανάτου· ἡ ἀγάπη τὸν παραμελεῖ· ἡ τιμὴ τὸν ἐποφθαλμιᾷ· ἡ λύπη πετᾷ σ' αὐτόν· ὁ φόβος τὸν προβλέπει· διαβάζουμε, μάλιστα, ὅτι ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ Ὄθων αὐτοκτόνησε, ὁ οἶκος (πού εἶναι τὸ τρυφερότερο ἀίσθημα) ἔκανε πολλοὺς νὰ πεθάνουν ἀπὸ ἀπλὴ συμπόνια γιὰ τὸ βασιλιά τους καὶ γιὰ νὰ εἶναι οἱ πιὸ ἀληθινοὶ ὁπαδοὶ του. Καὶ σ' αὐτὰ ὁ Σενέκας προσθέτει τὴν ἀνία καὶ τὸν κόρο: *Cogita quamdiu eadem federis mori velle, non tantum fortis, aut miser, sed etiam fastidiosus potest.* (Σκέψου πόσο καιρὸ ἔκανες τὸ ἴδιο πράγμα· ἢ ἐπιθυμία

τοῦ θανάτου μπορεῖ νάρθει ὄχι μονάχα ἀπὸ θάρρος, ἀλλ' ἀπὸ ἀθλιότητα, ἀκόμα κι' ἀπὸ ἀνία.) «Ἕνας ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ πεθάνει, χωρὶς νὰ εἶναι οὔτε ἀθλιός, μονάχα ἀπὸ τὴν κούραση νὰ κάνει τὸ ἴδιο πράγμα τόσο συχνά». Ἄξιζει ἐπίσης νὰ προσέξουμε, πόσο λίγο ἀλλάζει τὴ διάθεση ὁ ἐρχομὸς τοῦ θανάτου· γιὰ τὸ φαίνονται νὰ εἶναι οἱ ἴδιοι ἄνδρες ὡς τὴν τελευταία στιγμὴ. Ὁ Ἀβγουστός Καίσαρ πέθανε μὲ μιὰ φιλοφρόνηση: *Livia, conjugii nostri memor vive, et vale.* (Λιβία, μὴ ξεχάσεις ποτὲ τὸν ἔγγαμο βίον μας, καὶ νὰ ζήσεις εὐτυχισμένη.) Ὁ Τιβέριος πέθανε ὑποκρινόμενος, καθὼς λέει ὁ Τάκιτος γι' αὐτόν: *Jam Tiberium vires et corpus, non dissimulatio, deserebant.* (Ὁ Τιβέριος ἔχανε τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀλκή του, ὄχι ὅμως καὶ τὴν προσποίηση.) Ὁ Βεσπασιανὸς πέθανε μ' ἕνα χωρατό, καθήμενος σ' ἕνα σκαμνί: *Ut puo Deus fio.* (Μοῦ φαίνεται ὅτι γίνομαι Θεός.) Ὁ Γάλβας πέθανε μὲ μιὰ χτυπητὴ φράση: *Feri, si ex re sit populi Romani.* (Χτύπα, ἂν εἶναι γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ), προτείνοντας τὸ λαιμὸ του. Ὁ Σεπτίμιος Σεβῆρος πέθανε βιαζόμενος: *Adeste, si quid mihi restat agendum.* (Κάνετε γρήγορα, ἂν θὰ μείνει νὰ κάνω κι' ἐγὼ κάτι.) Καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ στωϊκοὶ ἔδωσαν πολὺ μεγάλη σημασία στὸ θάνατο, καὶ μὲ τίς μεγάλες προετοιμασίες τους τὸν ἔκαναν νὰ φανεῖ πιὸ τρομερὸς. Καλύτερος — εἶπαν — *qui finem vitae extremum inter munera ponat naturae* (ἐκεῖνος πού λογαριάζει τὸ θάνατο ἀνάμεσα στὰ δῶρα τῆς πλάσης). Εἶναι τόσο φυσικὸ νὰ πεθάνουμε, ὅσο καὶ νὰ γεννηθοῦμε· καὶ στὸ μικρὸ παιδάκι, ἴσως, τὸ ἕνα εἶναι τόσο ὀδυνηρὸ, ὅσο καὶ τὸ ἄλλο. Ἐκεῖνος πού πεθαίνει κυνηγώντας μὲ τὴν καρδιά του κάτι, εἶναι σὰν ἐκεῖνον πού μόλις πληγώθηκε καὶ πού γιὰ τὴν ὥρα σχεδὸν δὲν αἰσθάνεται τὴν πληγὴ του· ἔτσι, μιὰ διάνοια καρφωμένη καὶ σκυμμένη σὲ κάτι πού εἶναι καλὸ, ἀποφεύγει τοὺς πόνους τοῦ θανάτου: ἐπάνω ἀπ' ὅλα, ὅμως, πιστέψτε το, τὸ γλυκύτερο ἄσμα εἶναι: *Nūn ἀπολύεις, ὅταν ἕνας ἄντρας ἔχει ἀξία τέλη καὶ προσδοκίες.* Ὁ θάνατος ἔχει κι' αὐτό, ὅτι ἀνοίγει τὴν πύλη στὴν καλὴ φήμη καὶ σβήνει τὸ φθόνον: *Extinctus amabitur idem.* (Καὶ πεθαμένος θάναί ἀγαπητός.)

ΜΕΓΑΛΑ ΑΞΙΩΜΑΤΑ

Οι άνδρες που κατέχουν μεγάλα αξιώματα, είναι τριπλά υπηρέτες: υπηρέτες του ηγεμόνου ή του κράτους, υπηρέτες της φήμης κι' υπηρέτες των ασχολιών τους· κι' έτσι δεν έχουν ελευθερία ούτε στο άτομό τους, ούτε στις πράξεις τους, ούτε στον καιρό τους. Είναι παράξενη επιθυμία ν' αναζητούμε εξουσία και νά χάνουμε ελευθερία, ή ν' αναζητούμε νά εξουσιάζουμε τους άλλους και νά χάνουμε την αυτοκυριαρχία μας. Το ανέβασμα σε αξιώματα είναι κοπιαστικό, και με πόνους οι άνθρωποι φτάνουν σε μεγαλύτερους πόνους· κι' είναι καμμιά φορά πρόστυχο κι' οι άνθρωποι μ' αναξιότητες φτάνουν σε τιμές. Η παραμονή σ' ένα αξίωμα είναι ολιόθηρη, κι' υποχώρηση είναι ή πέσιμο, ή τουλάχιστον εκλείψη, που είναι μελαγχολικό πράγμα. *Cum non sis qui fueris, non esse cur velis vivere.* ("Όταν δεν είσαι, τι ήσουν, δεν υπάρχει λόγος νά ποθείς τη ζωή.) Κι' όχι μόνο αυτό, άλλ' οι άνθρωποι δεν μπορούν ν' αποσυρθούν όταν θάθελαν, ούτε όταν θάταν σωστό, δεν έχουν καμμιά διάθεση νά ιδιωτεύσουν ούτε όταν γεράσουν ή αρρωστήσουν, όταν δηλαδή χρειάζεται ή σκιά· είναι σαν τους γέρους κατοίκους των πόλεων, που εξακολουθούν νά κάθονται στην εξώπορτά τους, μολονότι προσφέρουν έτσι τὰ γεράματά τους στο χλευασμό. Ασφαλώς, τὰ μεγάλα πρόσωπα έχουν ανάγκη νά δανείζονται τις γνώμες άλλων, γιά νά νομίζουν ότι είναι εύτυχημένα, γιατί αν κρίνουν απ' ό,τι τὰ ίδια αισθάνονται, δεν μπορούν νά βρουν τέτοιο πράγμα· αν, όμως, αναλογισθούν τί συλλογίζονται οι άλλοι γι' αυτά, κι' ότι οι άλλοι θά ποθοῦσαν νά είναι στη θέση τους, τότε είναι εύτυχημένα, γιατί έτσι τὸ θέλει ή φήμη τους, ἐνῶ, ίσως, βρίσκουν τὸ αντίθετο μέσα τους· γιατί είναι οι πρώτοι που βρίσκουν τις λύπες τους, μολονότι είναι οι τελευταίοι που βρίσκουν τὰ σφάλματά τους. Ασφαλώς οι άνδρες που κατέχουν μεγάλα αξιώματα, είναι ξένοι στον έαυτό τους, κι' όταν βρίσκονται μέσα στην παραζάλη της δουλειάς, δεν έχουν καιρό νά προσέξουν την ύγεια τους, τή σωματική ή τή διανοητική: *Illi mors gravis incubat, qui potus nimis omnibus, ignotus moritur sibi.* ("Ό θάνατος πέφτει βαρὺς σ' εκείνον που πεθαίνει άγνωστος στον έαυτό του, μολονότι άλλοι τον ξέρουν αρκετά καλά.) Εκείνοι που κατέχουν μεγάλα αξιώματα έχουν την εύχέρεια νά κάνουν καλό και κακό, που τὸ δεύτερο είναι κατάρα· γιατί στο κακό, ο καλύτερος όρος είναι νά μη θέλουμε, ο δεύτερος, νά μη μπορούμε. Η εξουσία όμως νά κάνουμε καλό, είναι τὸ ἀληθινὸ και μόνιμο τέρμα των επιδιώ-

ξεων· γιατί οι καλές σκέψεις, μολονότι ο Θεός τις δέχεται, ωστόσο απέναντι στους ανθρώπους είναι απλώς κάτι περισσότερο από καλά όνειρα, εκτός όταν πραγματοποιηθούν, πράγμα που δεν μπορεί νά γίνει χωρίς εξουσία και αξίωμα, που νά δίνουν την ύπεροχή. Η υπόληψη και τὰ καλά έργα είναι ο σκοπός της ανθρώπινης δράσης και ή συνείδηση αυτού είναι ή εκπλήρωση της ανθρώπινης ανάπαυσης· γιατί αν ένας άνθρωπος μπορεί νά μετάσχει στο θέατρο του Θεού, θά μετάσχει όμοια και στην ανάπαυση του Θεού: *Et conversus Deus, ut aspiceret opera, que fecerunt manus suae, vidit quod omnia essent bona nimis* (κι' ο Θεός γύρισε νά κυττάξει όλα τὰ έργα που είχαν κάνει τὰ χέρια του και είδε ότι όλα ήταν πολύ καλά)· και τότε τὸ Σάββατο.

Στην εκπλήρωση του αξιώματός σου βάλε μπροστά σου τὰ καλύτερα παραδείγματα, γιατί ή μίμηση είναι αθροισμα κανόνων· κι' έπειτα από λίγον καιρό, κύτταξε τὸ δικό σου παράδειγμα, κι' εξέτασε αὐστηρά τὸν έαυτό σου, μήπως φέρθηκες καλύτερα στην αρχή. Νά μη παραμελείς επίσης τὰ παραδείγματα εκείνων, που φέρθηκαν άσχημα στο ίδιο αξίωμα· όχι γιά ν' ανυψωθείς καταγγέλλοντας την άνάμνησή τους, αλλά γιά νά οδηγηθείς τί ν' αποφύγεις. Νά βελτιώνεσαι, λοιπόν, χωρίς επίδειξη και χωρίς νά βρίσκεις σφάλματα στους προγενέστερους ανθρώπους και καιρούς· αλλά νά βάλεις στο νοῦ σου νά δημιουργήσεις καλά προηγούμενα και ν' ακολουθήσεις όσα υπάρχουν. Ν' ανάγεις τὰ πράγματα στην αρχική σύστασή τους και νά παρατηρείς πώς και σε τί έχουν αλλάξει· αλλά συνάμα νά ζητᾶς συμβουλές κι' από τους δυο καιρούς· από τὸν παλιό καιρό ό,τι είναι καλύτερο κι' από τὸν πρόσφατο ό,τι είναι καταλληλότερο. Νά επιζητᾶς νά κάνεις κανονική την πορεία σου, ώστε οι άνθρωποι νά χαίρουν από πριν τί μπορούν νά περιμένουν· νά μην είσαι, όμως, πάρα πολύ απόλυτος και αυταρχικός, και νά εκφράζεσαι καλά, όταν ξεφεύγεις από τὸν κανόνα σου. Νά διατηρείς τὸ δικαίωμα του αξιώματός σου, αλλά νά μη προκαλείς ζητήματα δικαιοδοσίας· και μάλλον ν' αναλαμβάνεις τὰ δικαιώματά σου σιωπηλά και ντὲ φάκτο, παρά νά τὰ διακηρύττεις μ' αξιώσεις και προκλήσεις. Νά διατηρείς επίσης και τὰ δικαιώματα των μικροτέρων αξιωμάτων και νά θεωρείς πιό τιμητικό νά διευθύνεις σαν άρχηγός, παρά ν' ανακατεύεσαι σ' όλα. Νά δέχεσαι πρόθυμα και νά ζητᾶς βοήθεια και συμβουλές στην εκπλήρωση του αξιώματός σου· και νά μη διώχνεις εκείνους, που σου φέρνουν πληροφορίες, γιατί ίτάχα θέλουν ν' ανακαταών-

ται σ' όλα, αλλά να δέχεσαι απ' όσα σου λένε ό,τι είναι χρήσιμο.

Τά έλαττώματα του αξιώματος είναι κυρίως τέσσερα: αναβολές, διαφθορά, τραχύτης και αστάθεια. "Όσο για τις αναβολές, να κρατάς τις χρονικές υποχρεώσεις σου να προχωρείς αυτό που έχεις στο χέρι και να μην ανακατώνεις τις δουλειές σου παρά μόνον όταν είναι ανάγκη. "Όσο για τη διαφθορά, να μη δένεις μονάχα τα δικά σου χέρια και τα χέρια των θεραπόντων σου, ώστε να μη παίρνουν, αλλά να δένεις και τα χέρια των αιτούντων, ώστε να μη δίνουν γιατί η δοκιμασμένη άκεραιότης κάνει τό ένα, αλλά η δηλωμένη άκεραιότης, που συγκαίνεται φανερά τη δωροδοκία, κάνει τό άλλο και ν' αποφεύγεις όχι μόνο τό σφάλμα, αλλά και την ύποψια. "Όποιος αποκαλύπτεται εύμετάβολος κι' αλλάζει φανερά, χωρίς φανερή αίτια, δίνει ύποψίες διαφθοράς γι' αυτό πάντα όταν αλλάζεις τη γνώμη ή την πορεία σου, να τό αναγνωρίζεις ειλικρινά και να τό διακηρύττεις, μαζί με τούς λόγους που σ' έκαναν ν' αλλάξεις, και να μη σκέπτεσαι να τό κρύψεις. "Ένας θεράπων ή ένας εύνοούμενος, που είναι έμπιστος και δέν έχει καμμιά άλλη φανερή αίτια έκτιμήσεως, κρίνεται γενικά ότι είναι ένας πλάγιος δρόμος για δωροδοκία. "Όσο για την τραχύτητα, είναι μία περιττή αίτια δυσαρέσκειας: ή αυστηρότης γεννά φόβο, αλλά ή τραχύτης γεννά μίσος. "Ακόμα κι' οι έπιτιμήσεις που κάνει ή έξουσία, θάπρεπε νάναι βαρειές, όχι όμως προσβλητικές. "Όσο για την αστάθεια, είναι χειρότερη από τη δωροδοκία, γιατί δωροδοκίες συμβαίνουν κάπου-κάπου αν όμως φορτικότητα και μάταιος σεβασμός πρós τ' αξιώματα οδηγούν έναν άνθρωπο, δέ θάναι ποτέ απαλλαγμένος καθώς λέει ό Σολομών: «Νά σέβεστε τά πρόσωπα δέν είναι καλό, γιατί ένας τέτοιος

άνθρωπος θά άθετήσει για ένα κομμάτι ψωμί».

Είναι αληθέστατο αυτό που ειπώθηκε παλαιά: «Η θέση δείχνει τόν άνθρωπο και μερικούς τούς δείχνει στο καλύτερο και μερικούς στο χειρότερο». «Omnium consensu, carax impreni, nisi imperasset» (Κατά γενικήν αναγνώριση άξιος να γίνει αυτοκράτωρ, αν δέν είχε κυβερνήσει) ειπε ό Τάκιτος για τόν Γάλβα για τόν Βεσπασιανό, όμως, ειπε: «Solus imperantium, Vespasianus mutatus in melius» (Ό Βεσπασιανός ήταν ό μόνος αυτοκράτωρ που άλλαξε στο καλύτερο)—μολονότι τό ένα αναφερόταν στην επάρκεια, τό άλλο στους τρόπους και τη διάθεση. Είναι βέβαιο σημάδι αξιου κι' εύγενικού πνεύματος, όταν οι τιμές κάνουν καλύτερο έναν άνθρωπο, —γιατί οι τιμές είναι ή θάπρεπε νάναι ή θέση της άρετης,—κι' όπως στην πλάση τά πράγματα κινούνται όρμητικά όταν πηγαίνουν στη θέση τους, και ήσυχά όταν βρίσκονται στη θέση τους, έτσι ή άρετη στη φιλοδοξία είναι όρμητική, στην έξουσία είναι ρυθμισμένη και ήρεμη. Κάθε άνέβασμα στην έξουσία γίνεται από έλικοειδή σκάλα κι' αν υπάρχουν φατρίες, είναι καλό να πάρεις θέση ενώ ανεβαίνεις και να ισορροπήσεις όταν τοποθετηθείς. Νά χρησιμοποιείς την ανάμνηση του προκατόχου σου με δικαιοσύνη και στοργή γιατί αν δέν τό κάνεις, θάναι ένα χρέος που θά πληρωθεί άσφαλώς όταν θάχεις φύγει. "Αν έχεις συναδέλφους, να τούς σέβεσαι και μάλλον να τούς καλείς όταν δέν τό προσδοκούν, παρά να τούς αποκλείεις όταν έχουν λόγο να περιμένουν να τούς καλέσεις. Νά μην είσαι πολύ ευαίσθητος για τό αξίωμά σου και να μη τό θυμάσαι πάρα πολύ όταν κουβεντιάζεις κι' όταν απαντάς ιδιωτικώς κι' άφισε μάλλον να λεχθεί: «Όταν άσκει τό αξίωμά του, είναι άλλος άνθρωπος».

Μεταφρ. από τό άγγλικό Γ. Ν. ΜΑΚΡΗΣ

